

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT
PROSESİNDƏ MÜTƏXƏSSİSİN PROSESSUAL STATUSU VƏ
ONUN REALLAŞDIRILMASI MƏSƏLƏLƏRİ: ELMI-
NƏZƏRİ, TƏŞKİLATI - TAKTİKİ VƏ PROSESSUAL
ASPEKTLƏRİ**

İxtisas: 5612.01 - Cinayət prosesi, kriminalistika və məhkəmə ekspertizası; əməliyyat - axtarış fəaliyyəti

Elm sahəsi: Hüquq

İddiaçı: Anar Səhrab oğlu Mikayılov

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

Bakı - 2026

Dissertasiya işi Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzində yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: hüquq elmləri doktoru, professor
Midhəd Seyidəhməd oğlu Qafərov

Rəsmi opponentlər: hüquq elmləri doktoru
Fərdin Yaşar oğlu Xəlilov

hüquq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Allahverdi Əhmədخان oğlu Teymurov

hüquq üzrə fəlsəfə doktoru
Nərgiz Mirzəli qızı Abbasova

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Milli Aviasiya Akademiyası nəzdində fəaliyyət göstərən ED 2.45 Dissertasiya Şurası

Dissertasiya Şurasının sədri:

hüquq elmləri doktoru, professor
Ayxan Xankişi oğlu Rüstəmzadə

Dissertasiya Şurasının elmi katibi:

hüquq üzrə fəlsəfə doktoru
Sahil Zahir oğlu Hüseynov

Elmi seminarın sədri:

hüquq elmləri doktoru, professor
Kamil Nazim oğlu Səlimov

İŞİN ÜMUMİ XARAKTERİSTİKASI

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Azərbaycanda demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğunun, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi dövlət və cəmiyyət qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biridir. Bu vəzifələrin həllində cinayətkarlıqla mübarizə aparan, cinayətlərin açılması, istintaqı və qarşısının alınmasını həyata keçirən hüquq-mühafizə orqanlarının rolu və əhəmiyyəti böyükdür.

Qeydə alınmış cinayətlərin xeyli hissəsi elmi-texniki tərəqqinin ən yeni nailiyyətlərindən, metod və vasitələrindən istifadə etməklə törədilir. Bunlar: iqtisadi yönümlü cinayətlər, narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı kriminal əməllər, kompüter və digər müasir informasiya-kommunikasiya vasitələrindən istifadə etməklə törədilən cinayətlərdir. Beləliklə, hüquq-mühafizə orqanları qarşısında duran ən ümdə vəzifələrdən birinin - vətəndaşların həyat və sağlamlığı, hüquq və azadlıqlarının, mülkiyyətinin, dövlət və cəmiyyətin maraqlarının cinayətkar qəsdlərdən müdafiəsi üçün cinayətlərin açılması və istintaqında müasir texniki vasitələrdən və metodlardan istifadə edilməsinə böyük zərurət yaranmışdır.

Cinayətkarlıqla mübarizə üzrə hüquq-mühafizə orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərindən istifadə, istintaq təcrübəsində, maddi sübutların aşkar edilməsi, qeydə alınması və götürülməsində, onların müayinə və tədqiqində ən yeni elmi metodların və texniki vasitələrin tətbiqi ilə üzvi surətdə bağlıdır. Cinayət mühakimə icraatında elmi metodları və texniki vasitələri tətbiq etməklə məhkəmə-istintaq orqanlarına ixtisaslı kömək göstərən əsas subyektlər qismində isə xüsusi biliyə malik olan şəxslər, xüsusən də mütəxəssislər çıxış edirlər¹.

Professor F.M.Abbasova qeyd edir ki, məhkəmə-istintaq təcrübəsində son illərdə cinayət izlərinin, digər maddi sübutların aşkar edilməsi, qeydə alınması və götürülməsi, ayrı-ayrı istintaq

¹ Ataşova R.H. İlk məzmunları pozma, əlavə etmə və üstədən düzəltməklə dəyişdirilmiş sənədlərin kriminalistik tədqiqatının nəzəri və metodiki əsasları hüquq elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı Bakı 1999. s. 49

hərəkətlərinin (hadisə yerinin baxışı, istintaq eksperimenti, axtarış və s.) keçirilməsi zamanı mütəxəssislərin getdikcə daha geniş miqyasda cəlb edilməsi, onların xüsusi biliklərindən istifadə halları əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır².

Cəmiyyətin demokratikləşməsi, hüquqi dövlətin yaradılması, elmi-texniki tərəqqinin inkişaf etməsi cinayət işləri üzrə icraatda xüsusi biliklərdən istifadə zəruriliyinin artmasına gətirib çıxarmışdır. Müasir dünyada, yeni texnologiyalardan təkcə hüquq-mühafizə orqanları deyil, cinayətkarların da geniş şəkildə istifadə etdikləri, hətta cinayətkarların texniki imkanlarının sosial nəzarət orqanlarının bəzi strukturlarının texniki təchizat səviyyəsini üstələdiyi bizim günlərdə xüsusi biliklərin əsas daşıyıcılarından biri olan mütəxəssislərin cinayətlərin açılması, istintaqı və qarşısının alınmasına cəlb edilməsi problemi xüsusi aktuallıq kəsb etməyə başlamışdır.

Azərbaycan Respublikası daima inkişafda olan ölkə olmaqla, insan və vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin daha da inkişaf etdirilməsi üçün dünyada baş verən yenilikləri öz təcrübəsində istifadə edir. Azərbaycan Respublikası MDB məkanında elektron hökumət layihəsi sahəsində işlərin görüldüyü dördüncü ölkədir³.

Müasir dövrdə cinayət işlərinin açılması və istintaqı mürəkkəb və çoxaspektli fəaliyyətdir və bu fəaliyyət ən müxtəlif sahələr üzrə yüksəkixtisaslı mütəxəssislərin biliklərindən və təcrübəsindən istifadə etmədən həyata keçirmək getdikcə daha da çətinləşir, bir sıra hallarda isə ümumiyyətlə mümkünsüz olur.

Yeni sosial-iqtisadi və hüquqi münasibətlər şəraitində, elmi-texniki tərəqqi dövründə, qloballaşan dünyada cinayətlərin açılması və istintaqında mütəxəssislərin rolu və əhəmiyyəti artmış, əvvəlki

² Abbasova F.M. Azərbaycanda məhkəmə ekspertizasının yaranması, müasir vəziyyəti və inkişafının yaranması müasir vəziyyəti və inkişafının hüquqi elmi tənzimi məsələləri. Hüquq elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı 2001, s.3

³ Rüstənzadə A.X., Məmmədova K.R. Elektron məhkəmənin ədalət mühakiməsi sistemində hüquqi əsasları. Bakı, Elm və təhsil, 2017. s. 76

cinayət-prosessual qanunvericiliklərlə müqayisədə 14 iyul 2000-ci il tarixdə qəbul edilmiş və 1 sentyabr 2000-ci il tarixdə qüvvəyə minmiş yeni Cinayət-Prosessual Məcəllədə cinayət prosesinin iştirakçısı kimi mütəxəssisin prosessual statusu, hüquq və vəzifələri, ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərində onların iştirakının təşkilati-taktiki və prosessual məsələlərinin tənzimlənməsində əhəmiyyətli dəyişikliklər baş vermişdir.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikasının ilk Cinayət-Prosessual Məcəllələrində yalnız meyitə baxış və tanınma zamanı müstəntiqin eksperti dəvət etmə hüququ təsbit edilmişdi. Bu Məcəllələrdə ümumiyyətlə mütəxəssis kimi prosessual fiqur nəzərdə tutulmamışdı.

Azərbaycan SSR-in 1961-ci il tarixli CPM-in ilk redaksiyasında mütəxəssis kimi bir subyekt nəzərdə tutulmurdu. Yalnız Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 23 dekabr 1966-cı il tarixli Fərmanı ilə Məcəlləyə yeni 77-1 və 77-2-ci maddələri əlavə edilmiş və bu maddələrlə Azərbaycanın cinayət prosesində mütəxəssisin iştirakı və ona etiraz etmə məsələləri öz hüquqi tənzimini tapmışdır.

Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il tarixli CPM-də mütəxəssis institutu və cinayət prosesində xüsusi biliklərdən istifadə qaydalarına aid olan normalar yeni forma və məzmun almış və əvvəlki cinayət-prosessual qanunvericiliklə müqayisədə ciddi dəyişikliklərə uğramış və daha da təkmilləşmişdir. 1961-ci il tarixli CPM ilə müqayisədə qüvvədə olan cinayət-prosessual qanunvericilik cinayət mühakimə icraatında mütəxəssislərdən daha fəal şəkildə istifadə edilməsi üçün zəruri olan ilkin şərtlər yaratmışdır.

İlk dəfə olaraq Cinayət-Prosessual Məcəllədə "mütəxəssis" anlayışı verilmiş (AR CPM-in 96-cı maddəsi), bu prosessual şəxsin hüquq və vəzifələri müəyyən edilmişdir.

Əvvəllər mütəxəssisin əsas təyinatı sübutların aşkar edilməsi, təsbiti və götürülməsində müstəntiqə və ya məhkəməyə kömək göstərməkdən ibarət idi. 2000-ci ildə Azərbaycan Respublikasında yeni Cinayət-Prosessual Məcəllənin qəbulu ilə cinayət prosesinin iştirakçısı olan mütəxəssis yeni prosessual keyfiyyət əldə etmişdir. Belə ki, AR CPM-in 96.4.5-ci maddəsinə görə, mütəxəssis qeyd

olunanlarla yanaşı, bir sıra digər vəzifələrin və hüquqların da daşıyıcısı olmuşdur.

CPM-in 96.4.5-ci maddəsinə uyğun olaraq mütəxəssisin vəzifələri sırasına istintaq və ya digər prosesual hərəkətləri həyata keçirən şəxsə kömək məqsədi ilə sənədlərin və əşyaların aşkar edilməsi, möhkəmləndirilməsi, götürülməsi, texniki vasitələrdən və kompüter proqramlarından istifadə edilməsi, iş materiallarının tədqiq edilməsi, ekspert qarşısında suallar qoyulması üçün öz bacarığından və biliyindən istifadə edərək, cinayət prosesini həyata keçirən şəxsə, orqana, məhkəmə iclasında iştirak edən cinayət prosesi tərəflərinə peşəsinə aid sualları və hərəkətləri izah etmək kimi məsələlər daxil edilmişdir.

CPM-in 96.6.3-cü maddəsinə əsasən isə proses iştirakçısı kimi mütəxəssis digərləri ilə yanaşı, həm də cinayət prosesinin iştirakçılarının diqqətini sənədlərin və əşyaların aşkar edilib möhkəmləndirilməsinə və götürülməsinə, texniki vasitələrin və kompüter proqramlarının istifadəsinə, iş materiallarının tədqiqinə, ekspert qarşısında suallar qoyulmasına, həmçinin öz peşəsinə aid olan sualların məzmununa yönəltmək kimi hüquqların da daşıyıcısı olmuşdur. Bundan başqa, cinayət mühakimə icraatında çəkişmə prinsipini reallaşdıraraq və tərəflərin bərabərliyinə çalışaraq, qanunverici müdafiəçiyə müqavilə əsasında ekspertin rəyini almaq və mütəxəssisin fikrini öyrənmək (CPM-in 92.9.9-cu maddəsi) kimi yeni səlahiyyət vermişdir.

Cinayət-prosesual qanunvericilikdə mütəxəssisin prosesual statusu ilə bağlı qeyd olunan və digər dəyişikliklər, sözsüz ki, əhəmiyyətli, onlar məhkəmə-istintaq təcrübəsinin tələbatlarından irəli gələrək cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərdən istifadə hədudlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirmişlər.

CPM-də mütəxəssis institutu və cinayət prosesində xüsusi biliklərdən istifadə qaydalarına aid olan normalar yeni interpretasiyalar, əvvəlki cinayət-prosesual qanunvericiliklə müqayisədə daha təkmil şəkil almışdır.

Eyni zamanda bir çox hallarda mütəxəssislərin xüsusi, çox zaman nadir və unikal bilikləri, peşəkarlığı və həyat təcrübəsi, bacarıq və vərdişlərinin hələ də cinayət-prosesual fəaliyyətdə lazımı

dərəcədə istifadə edilmir. Cinayət mühakimə icraatında önəmli rol oynamasına baxmayaraq mütəxəssis, hələ də cinayət mühakimə icraatında hüquq və vəzifələri, statusları qanunvericilik səviyyəsində kifayət qədər dəqiq və tam şəkildə tənzimlənməmiş proses iştirakçılarından biridir.

Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il tarixli CPM-də cinayət prosesinin mütəxəssis kimi iştirakçısının hüquq və vəzifələrinə, cinayət mühakimə icraatında təbiət, texnika və digər elmlərin məlumatlarından istifadə imkanlarının və formalarının əhəmiyyətli dərəcədə genişlənməsinə gətirsə də, digər tərəfdən bu dəyişiklik və əlavələrin sistemli xarakter kəsb etməməsi də göz önündədir. Prosessual qanunvericilikdə mütəxəssisin cinayət mühakimə icraatında iştirakı ilə bağlı hələ də özünün tam həllini tapmayan və ona görə də təcrübədə birmənalı qarşılanmayan və şərh edilməyən, problemlər doğuran məsələlər vardır.

Hazırda mütəxəssisin cinayət mühakimə icraatının ən müxtəlif mərhələlərində (cinayət işinin başlanması, ibtidai istintaq və məhkəmə baxışı), ayrı-ayrı istintaq və prosessual hərəkətlərin təşkili və aparılmasında iştirakı ilə bağlı taktiki, təşkilati və prosessual məsələlər kompleksi qanunvericilik səviyyəsində tam şəkildə həll edilməmişdir. Mütəxəssisin prosessual statusu və funksiyaları ilə bağlı məsələlər də öz birmənalı və yekun həllini tapmamışdır.

Mütəxəssisin prosessual statusunun hüquqi tənzimlənməsində, onun cinayət işi üzrə icraatda iştirakı qaydasında və cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərindən və bacarıqlarından istifadə edilməsində indiyə qədər kifayət qədər boşluqlar və çatışmazlıqlar mövcuddur. Bu da öz növbəsində uyğun hüquq normalarının tətbiqi və şərhində qeyri-müəyyənliklərə, birmənalı olmayan vəziyyətlərə, prosessual hərəkətlərin icraatında və prosessual qərarların qəbulunda səhvlərə gətirib çıxarır.

Son illərdə tədqiqatçıların mütəxəssis fiquruna aktiv marağına baxmayaraq, onun prosessual-hüquqi vəziyyəti (statusu, xüsusi biliklərinin xarakteri və kifayət etməsi, həmçinin onlardan istifadə formaları, onun fəaliyyətinin nəticələrini rəsmiləşdirilməsinin prosessual qaydası və s.) ilə bağlı bir çox məsələlər özünün birmənalı həllini tapmamışdır. Cinayət mühakimə icraatında mütəxəssisin

fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik, əvvəlki kimi sistemləşdirilməmiş, dağınıq və ziddiyyətlidir. Qanunvericilik texnikasının qeyri-təkmilliyi və cinayət işinin istintaqına mütəxəssisin cəlb edilməsi mexanizmlərinin və qaydalarının tam işlənilməməsi də qeyd olunanlar sırasına aid edilməlidir.

Prosessual qanunvericilikdə mütəxəssisin cinayət mühakimə icraatında iştirakı ilə bağlı hələ də özünün tam həllini tapmayan və ona görə də təcrübədə birmənalı qarşılanmayan və şərh edilməyən problem doğuran məsələlər vardır.

Qeyd olunan bu və digər problemlər monoqrafik tədqiqat çərçivəsində mütəxəssisin cinayət mühakimə icraatında iştirakının təşkilati-texniki, prosessual və taktiki aspektlərinin sistemli-struktur və müqayisəli analizinin aparılması zəruriliyini diqqət etməklə dissertasiya tədqiqatı mövzusunun aktuallığını və elmi-praktiki əhəmiyyətini şərtləndirir. Azərbaycan Respublikasında şəxsiyyətin hüquqi vəziyyəti və onun təminatı ilə problemlər, cinayət prosesi iştirakçılarının hüquqi vəziyyəti daimi səlahiyyətli subyektlərin diqqətində olmalıdır⁴.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqatın obyektı qismində cinayət prosesinin müxtəlif mərhələlərində xüsusi biliyə malik şəxs kimi mütəxəssisin prosessual və qeyri-prosessual formalarda cinayət mühakimə icraatında iştirakı zamanı təşəkkül tapan hüquq münasibətləri, mühakimə icraatının cinayət işinin başlanması, ibtidai istintaqı və məhkəmə baxışı mərhələlərində mütəxəssisin iştirakı formaları və onların reallaşdırılması mexanizmləri çıxış edir.

Tədqiqatın predmetini cinayət mühakimə icraatına mütəxəssisin cəlb edilməsi qaydasını tənzimləyən Azərbaycan Respublikası CPM-in normaları və onun ayrı-ayrı müddəaları, xarici ölkələrin cinayət-prosessual qanunvericiliyi, məhkəmə-istintaq təcrübəsi, cinayət prosesinin iştirakçısı kimi mütəxəssisin pro sessual

⁴ Qəfərov M.S. Azərbaycan Respublikasının cinayət prosesində şəxsiyyətin hüquqi vəziyyəti və onun təminatı problemləri. Hüquq elmləri alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı 2019. s.7

statusu ilə bağlı kompleks nəzəri və praktiki xarakterli problemlər, bu problemlərlə bağlı elmi tədqiqatların nəticələri təşkil edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi cinayət mühakimə icraatının ən müxtəlif (cinayət işinin başlanması, ib

İbtidai istintaq və məhkəmə araşdırması) mərhələlərində mütəxəssisin iştirakının təşkilati, taktiki və prosesual aspektlərinin sistemli və kompleks şəkildə nəzərdən keçirilməsi, istintaq və prosesual hərəkətlərin təşkili və aparılmasında mütəxəssisin iştirakının əsas formalarının və prinsiplərinin sistemləşdirilməsi, hadisə yerinə baxış, şəxsi müayinə, axtarış, istintaq eksperimenti və digər istintaq hərəkətlərində mütəxəssisin iştirakının təşkilati-taktiki xüsusiyyətlərinin üzə çıxarılması, cinayət mühakimə icraatının məqsəd və vəzifələrinə uyğun olaraq mütəxəssisin prosesual statusu və onun cinayət mühakimə icraatının cinayət işinin başlanması, ibtidai istintaq və məhkəmə baxışı mərhələlərində iştirakının təşkilati-texniki və taktiki əsaslarının reallaşdırılması məsələlərini tənzimləyən cinayət-prosesual normalarının təkmilləşdirilməsi üzrə təkliflər kompleksini, həmçinin hüquqətəbiqi praktikasında bu normaların düzgün tətbiqi ilə bağlı tövsiyələrin işlənilib hazırlanmasından ibarətdir.

E.E.Tonkov N.P. Katorqina düzgün olaraq qeyd edirlər ki, cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərdən istifadənin mahiyyətinin düzgün anlamı və onun tətbiqi mexanizminin təkmilləşdirilməsi yollarının müəyyən edilməsi üçün bu institutun cinayət prosesində təşəkkürü və inkişafının nəzərdən keçirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir⁵.

Qarşıya qoyulmuş məqsədə aşağıdakı əsas vəzifələrin həlli ilə nail olunmuşdur:

⁵ Тонков Е.Е., Каторгина Н.П. Зарождение и развитие института специальных знаний в российском судопроизводстве: конституционный анализ. Научные ведомости. Серия Философия. Социология. Право. 2016. № 24(245). Вып. 38, с. 128-134

- xüsusi bilikli şəxslər institutunun yaranması və inkişafının tarixi analizi, cinayət prosesində mütəxəssis fiqurunun meydana gəlməsinin tarixi-retrospektiv analizi əsasında Azərbaycanda müxtəlif tarixi dövrlərdə mütəxəssisin prosesual statusunun təşəkkülü və formalaşmasının əsas mərhələlərinin müəyyən edilməsi;

- cinayət prosesində iştirak edən mütəxəssisin hüquqi statusunda baş verən dəyişikliklərin, qanunauyğunluqların və inkişaf tendensiyalarının müəyyən edilməsi məqsədilə cinayət-prosesual qanunvericiliyin tarixi-hüquqi aspektdən öyrənilməsi;

- cinayət-prosesual hüququn kateqoriyası kimi "xüsusi biliklər" anlayışının mahiyyətinin, təbiətinin, əlamətlərinin və strukturunun müəyyən edilməsi;

- cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərdən istifadə formalarının sistemləşdirilməsi, onların həddlərinin və fərqləndirilməsi meyarlarının müəyyən edilməsi;

- "mütəxəssis" anlayışının konseptual və hüquqi əsaslarının müəyyən edilməsi və cinayət mühakimə icraatının iştirakçısı kimi xüsusi biliyə malik olan bu şəxsin hüquqi statusunun, onun strukturunun və əsas struktur elementlərinin mahiyyət və məzmununun açılması;

- cinayət-prosesual qanunvericiliyə edilən dəyişikliklər nəzərə alınmaqla mütəxəssisin prosesual statusu, hüquq və vəzifələrinin analizi;

- yeni normalar və onların realizə mexanizmləri üçün təcrübi baza yaratmaq məqsədilə xarici ölkələrin cinayət prosesində iştirak edən mütəxəssisin prosesual vəziyyətinin, hüquq və vəzifələrinin, cinayət prosesinin müxtəlif mərhələlərində onun bilik və bacarıqlarından istifadə məsələlərinin araşdırılması;

- cinayət prosesinin iştirakçısı kimi mütəxəssisə irəli sürülən əsas tələblərin müəyyən edilməsi və onların məzmununun açılması;

- mütəxəssis tərəfindən prosesual və qeyri-prosesual formada alınan informasiyanın müxtəlif əsaslara görə sistemləşdirilməsi və cinayət-prosesual sübutetmədə onlardan istifadənin hüquqi əsaslarının müəyyən edilməsi üçün onların leqallaşdırılmasının prosesual mexanizminin təklif edilməsi;

- mütəxəssisin istintaq hərəkətlərində iştiraka cəlb edilməsinin təşkilati-texniki və taktiki problemlərinin və onların təhqiqat və istintaq orqanları (təhqiqatçı və müstəntiq) ilə qarşılıqlı əlaqəli fəaliyyətinin öyrənilməsi, ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərində mütəxəssisin iştirakı xüsusiyyətlərinin üzə çıxarılması, mütəxəssisin iştirakı ilə istintaq hərəkətlərinin aparılmasının təşkilati-texniki və taktiki-metodiki əsaslarının və şərtlərinin işlənilib hazırlanması;

- cinayət mühakimə icraatında mütəxəssisin iştirakının kifayət qədər tənzimlənməmiş və ya prosesual tənzimləmədən kənarda qalmış formalarının tədqiqi;

- cinayət işinin başlanması, ibtidai istintaq və məhkəmə baxışı mərhələlərində mütəxəssisin prosesual hüquqlarının və vəzifələrinin həyata keçirilməsi zamanı yaranan çətinliklərin üzə çıxarılması, sistemləşdirilməsi və öyrənilməsi;

- cinayət işinin başlanması, ibtidai istintaqı və məhkəmə baxışı mərhələlərində mütəxəssisin iştirakı qaydasını tənzimləyən qanunvericiliyin analizi, empirik material nəzərə alınmaqla qanunvericiliyin və hüquqətəbiqi praktikasının effektivliyinin qiymətləndirilməsi;

- cinayət işinin başlanması, ibtidai istintaqı və məhkəmə baxışı mərhələlərində, istintaq və digər prosesual hərəkətlərin keçirilməsində mütəxəssisin iştirakının hüquqi tənzimlənməsi problemlərinin, onun fəaliyyətinin məzmununun açılması, bu fəaliyyətin nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi məsələlərinin öyrənilməsi;

- cinayət mühakimə icraatının mütəxəssisin iştirakı institutunun normativ və praktiki bazasının təkmilləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi üzrə konstruktiv təkliflərin və tövsiyələrin işlənilib hazırlanması;

- mütəxəssislə müstəntiqin (təhqiqatçının) qarşılıqlı əlaqəli fəaliyyətinin effektivliyinin yüksəldilməsi üzrə elmi-praktiki tövsiyələrin formulə edilməsi;

- cinayət mühakimə icraatının müxtəlif mərhələlərində mütəxəssisin hüquqi statusunu və iştirakı qaydalarını tənzimləyən cinayət-prosesual normaların təkmilləşdirilməsi üzrə təkliflərin və bu normaların təcrübədə düzgün tətbiqi üzrə tövsiyələrin işlənilib hazırlanması.

Tədqiqatın metodları. Monoqrafik tədqiqatın nəticələrinin, irəli sürülən təkliflərin və tövsiyələrin mötəbərliyini müəyyən edən tədqiqatın metodoloji əsasını obyektiv gerçəkliyinin öyrənilməsi vasitəsi olan dialektik metod təşkil etmişdir.

Dissertasiya mövzusu üzrə aparılan araşdırmalar gedişində həmçinin, ümumelmi və xüsusielmi metodlardan, metodoloji yanaşmaların bütöv kompleksindən istifadə edilmişdir: müşahidə, ölçmə, təsvir, analiz və sintez, induksiya və deduksiya, formal-hüquqi, müqayisəli-hüquqi, sistemli-struktur, texniki-hüquqi, məntiqi-hüquqi, tarixi-hüquqi, konkret-sosioloji (anketləşdirmə, cinayət işi materiallarının öyrənilməsi), situoloji, zaman-məkan əlaqələri və s.

Tədqiqat zamanı məhkəmə ekspertizası idarələrinin əməkdaşları, təhqiqatçılar, müstəntiqlər, hakimlər arasında keçirilən anketləşdirmə formasına reallaşdırılan sosioloji metodlar xüsusi yer tutmuşdur.

Qeyd olunan metodların məcmu halda tətbiqi müəllifə nəzərdən keçirilən obyektləri qarşılıqlı əlaqədə, tamlıqda, hərtərəfli və obyektiv olaraq tədqiq etməyə imkan vermişdir.

Müdafiəyə çıxarılan əsas müddəalar:

1. Cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərin müəllif anlayışı və bu anlayışın CPM-in 7-ci maddəsinə daxil edilməsi: "Xüsusi biliklər – cinayət işi üçün əhəmiyyət kəsb edən, predmetlərin, hadisələrin və proseslərin tədqiqi, mahiyyətinin izahı, xassə və əlamətlərinin üzə çıxarılması üçün cinayət mühakimə icraatında istifadə olunan, şəxs tərəfindən müəyyən ixtisas üzrə xüsusi peşə təhsili, hazırlıq və ixtisasartırma vasitəsilə əldə edilmiş ümumməlum olmayan elmi biliklərin, bacarıq və vərdişlərin məcmusudur".

2. Xüsusi biliklər üçün xarakterik olan əlamətlər kompleksi. Xüsusi biliklər aşağıdakı əlamətlərlə səciyyələnir: bu biliklər ümumməlum, ümuməlcətan biliklər deyildir; onlar konkret fəaliyyət sahəsində nəzəri və praktiki hazırlıq prosesində əldə olunurlar; dəfələrlə tətbiq olunurlar; birbaşa deyil, vasitəli formada təqdim olunurlar; proses iştirakçıları arasında bu növ biliklərə tələbat yarandığı hallarda qanunla müəyyən olunmuş qaydada cinayət mühakimə

icraatına cəlb olunurlar; cinayət-prosessual qanunla nəzərdə tutulmuş formalarda istifadə olunurlar; onlardan istifadə olunması müəyyən təhsil səviyyəsi və (və ya) hazırlıqla, həmçinin professional və digər təcrübə ilə bağlıdır; belə biliklər ibtidai istintaq və məhkəmə baxışında qanuni və əsaslandırılmış aktın çıxarılmasının təmin edilməsinə kömək edir.

3. Cinayət prosesinin istənilən iştirakçısının normativ anlayışı onun prosesual statusunun bütün elementlərini tam həcmdə əks etdirməli olduğu nəzərə alınmaqla, AR CPM-in 96.1-ci maddəsinin mütəxəssisin anlayışını əks etdirən əlavə və dəyişikliklərin edilməsi və onun, istər mütəxəssisə irəli sürülən tələbləri, istərsə də cinayət prosesində fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini tam və dəqiq əks edirən aşağıdakı redaksiyada formulə edilməsi məqsədəuyğun hesab edilməlidir: “Mütəxəssis – predmetlərin, sənədlərin, cinayətin izlərinin və digər obyektlərin aşkar edilməsi, təsbiti və götürülməsində, texniki vasitələrin tətbiqində, ekspert qarşısında sualların qoyulmasında, öz professional səlahiyyətinə daxil olan məsələlər üzrə məhkəməyə və tərəflərə izahların verilməsində kömək göstərmək, həmçinin rəy və ifadə vermək üçün bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş qaydada prosesual hərəkətlərdə iştiraka cəlb edilən, cinayət prosesində şəxsi marağı olmayan, qərəzsiz, müstəqil olmaqla elm, texnika, sənət, incəsənət və digər sahələrdə xüsusi biliklərə elmi səlahiyyətliyi təsdiq olunan və onların tətbiqi bacarıqlarına, vərdişlərinə və təcrübəsinə malik olan şəxsdir”.

4. Beləliklə, mütəxəssisin prosesual statusu - cinayət prosesinin iştirakçısı kimi cinayət mühakimə icraatının məqsədləri, vəzifələri, funksiyaları və prinsiplərinə əsaslanan mütəxəssisin hüquqlarının, vəzifələrinin, məsuliyyətinin və prosesual təminatlarının qanunvericiliklə tənzimlənən məcmusundan ibarət kompleks anlayışdır.

5. Cinayət prosesinin iştirakçısı kimi mütəxəssisin fərqləndirici əlamətləri. Cinayət prosesinin iştirakçısı kimi, mütəxəssis aşağıdakı fərqləndirici əlamətlərin daşıyıcısıdır: hər hansı bir fəaliyyət sahəsi üzrə xüsusi biliklərin (bacarıq və vərdişlərin, praktiki təcrübənin) olması; üzərinə qoyulmuş funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün xüsusi biliklərinin kifayət etməsi; cinayət işi üzrə icraata mütəxəssis

kimi cəlb edildiyi təqdirdə ekspert keyfiyyətində iştirak istisna olmaqla cinayət prosesində digər keyfiyyətdə çıxış edə bilməyən müstəqil proses iştirakçısı kimi müəyyən prosessual-hüquqi statusa malik olması; müstəqillik; qərəzsizlik; cinayət prosesində şəxsi marağı olmayan; xüsusi biliklərdən istifadə zəruriliyi yarandığı halda cinayət mühakimə icraatının tərəflərinin və ya məhkəmənin təşəbbüsü ilə cinayət prosesinin istənilən mərhələsində cinayət işi üzrə icraata mütəxəssisin cəlb edilməsinin mümkünlüyü; faktlar haqqında məlumatların aşkar edilməsi, götürülməsi, tədqiqi və qiymətləndirilməsi prosesində iştirakı zamanı ekspertiza icraatı ilə bağlı olmayan istənilən xüsusi biliklərin tətbiqi formalarından istifadənin mümkünlüyü.

6. AR CPM-in 96-cı maddəsinə yeni bir hissənin əlavə edilməsi və onun aşağıdakı redaksiyada verilməsi: "Müstəntiq (məhkəmə) cinayət prosesində iştirak üçün mütəxəssisin cəlb edilməsi haqqında qərar (qərarad) çıxarır. Müdafiəçi rəy vermək üçün mütəxəssisin cəlb edilməsinin zəruri olduğu halda onunla müqavilə bağlayır".

7. AR CPM-in 140-cı maddəsində təsbit edilmiş məhkəmə ekspertizasının təyininin zəruri olduğu hallara mütəxəssisin ekspertizasının təyininin zəruri olduğunu göstərdiyi və ya tərəflər mütəxəssis rəyi ilə tanış olduqdan sonra ekspertiza təyini haqqında vəsatətlə çıxış etdiyi halların da əlavə edilməsi haqqında təklif.

8. Cinayət-prosessual qanunvericilik ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərində həkimin, pedaqoqun, psixoloqun iştirakı imkanını nəzərdə tutsa da, onlar cinayət prosesi iştirakçıları sırasına daxil edilməmişdir. Cinayət prosesində iştirak edən iştirakçılar sistemində yerinə, cinayət mühakimə icraatında yerinə yetirdikləri funksiyalarına görə onların mütəxəssisə xas olan bütün əlamətləri daşıdıqları nəzərə alınmaqla CPM-in ayrı-ayrı normalarında dəyişikliklərin edilməsi yolu ilə onların prosessual statuslarının müəyyənləşdirilməsi və "həkim", "pedaqoq" və "psixoloq" sözləri əvəzində uyğun ixtisas göstərilməklə "mütəxəssis" sözü ilə əvəz edilmək yolu ilə cinayət-prosessual məcollərdə təsbit edilməsi məqsədəuyğun hesab edilməlidir.

9. Hüquqi biliklərin xüsusi biliklər kateqoriyasına aid edilməsinin zəruriliyi haqqında nəticə. Cinayət və ya digər iş üzrə həqiqətin təyini üçün təhqiqatçının, müstəntiqin, məhkəmənin malik olmadığı xüsusi hüquqi biliklərin tətbiqi ilə bu və ya digər normanın (texniki-normativ və sair xarakterli) mənasının, mahiyyətinin müəyyən edilməsi üçün hüquqşünas-mütəxəssis cəlb oluna bilər.

10. Mütəxəssisin səlahiyyəti, hüquq və vəzifələri, prosesual (istintaq) hərəkətlərdə iştirakı ilə bağlı məsələlərin kifayət edəcək səviyyədə, ardıcıl və geniş şəkildə prosesual məcəllədə öz əksini tapmaması nəzərə alınmaqla cinayət mühakimə icraatında mütəxəssisin iştirakı məsələlərinə həsr olunmuş ayrıca fəslin CPM-də nəzərdə tutulması məqsədəuyğun hesab edilməlidir.

11. CPM-ə mütəxəssisin istintaq hərəkətlərində iştirakı kimi yeni bir maddənin əlavə edilməsi:

Əlavə maddə. Mütəxəssisin istintaq hərəkətlərində iştirakı

Müstəntiq bu Məcəllənin tələblərinə uyğun olaraq mütəxəssisi istintaq hərəkətlərində iştirak etmək üçün cəlb edə bilər.

Müstəntiq, mütəxəssisin iştirak etdiyi istintaq hərəkətinə başlamazdan əvvəl, onun səlahiyyətliyyətinə əmin olur, onun şübhəli, təqsirləndirilən və zərərçəkən şəxsə münasibətini aydınlaşdırır, mütəxəssisə bu Məcəllənin 96-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqlarını və məsuliyyətini izah edir.

12. CPM-ə mütəxəssis rəyi və ifadəsi kimi yeni bir maddənin əlavə edilməsi.

Əlavə maddə. Mütəxəssis rəyi və ifadəsi

1) Mütəxəssis rəyi cinayət prosesini aparan şəxsin və ya tərəflərin mütəxəssis qarşısında qoyulmuş suallar üzrə aparılmış tədqiqatın məzmununu və nəticələri, həmçinin bu suallar üzrə mütəxəssisin məsləhətlərini və mülahizələrini əks etdirən yazılı şəkildə təqdim olunmuş və bu maddənin üçüncü hissəsinin tələblərinə uyğun olaraq tərtib edilmiş rəsmi sənəddir (mütəxəssis aktıdır)".

2) Zəruri tədqiqatları apardıqdan sonra mütəxəssis öz adından yazılı rəy tərtib edir və öz imzası ilə onu təsdiq edir.

3) Mütəxəssis rəyində göstərməlidir: tərtib olunduğu tarix, tədqiqatın aparılma müddəti və yeri; mütəxəssis rəyinin əlavə

olunduğu istintaq hərəkəti protokolunun rekvizitləri, mütəxəssis barədə məlumatlar (adı, soyadı, təhsili, ixtisası, ixtisas üzrə iş stajı, elmi dərəcəsi, tutduğu vəzifə); bilə-bilə yalan rəy verməyə görə cinayət məsuliyyəti haqqında xəbərdarlıq edildiyi barədə mütəxəssisin imzası ilə təsdiq olunmuş qeyd; mütəxəssis qarşısında qoyulmuş suallar; tədqiqat obyektləri, onların vəziyyəti, qablaşdırılması, möhürlənməsi; tətbiq olunan metodlar göstərilməklə tədqiqatın məzmunu və nəticələri; aparılmış tədqiqatların nəticələrinin qiymətləndirilməsi, mütəxəssis qarşısında qoyulmuş suallar barədə nəticələrin əsaslandırılması və formulə edilməsi.

4) bu maddənin 2-ci hissəsi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada təsdiq edilmiş mütəxəssis rəyini illüstrasiya edən materiallar (fotocədvəllər, sxemlər, qrafiklər, cədvəllər və digər materiallar) rəyə əlavə olunur və rəyin tərkib hissəsini təşkil edir. Rəyə həmçinin tədqiqat aparıldıqdan sonra qalan obyektlər, o cümlədən nümunələr əlavə oluna bilər.

5) Mütəxəssisin ifadəsi - xüsusi biliklər tələb edən hallar barədə dindirmə zamanı, həmçinin bu Məcəllənin tələblərinə uyğun olaraq öz fikrinin, məsləhətlərinin və mülahizələrinin izahı zamanı verdiyi məlumatlardır.

Mütəxəssisin ifadəsi yalnız müstəntiq və (və ya) məhkəmə tərəfindən və yalnız dindirmə və ya onun növlərindən biri olan üzləşdirmə çərçivəsində alına bilər. İbtidai istintaq orqanı və ya müdafiəçi tərəfindən dindirmə prosedurundan kənarda alınmış məlumatlar ifadələrə aid deyildir.

6) Mütəxəssis rəyi cinayət prosesini aparan şəxs üçün məcburi deyildir, lakin bu rəylə razılaşmamaq motivləşdirilməlidir.

13. Aşağıdakı hallarda mütəxəssis rəyinə tələbat yarana bilər:

- əgər bu rəy mütəxəssisin iştirak etdiyi istintaq hərəkətlərinin gedişində və (və ya) onların nəticəsi əsasında formalaşır;

- ümumi qaydaların, metodların, üsulların və vasitələrin, hadisələrin, mexanizmlərin, vəziyyətlərin izahı üçün arayış xarakterli məlumatların alınması tələb olunduqda;

- mürəkkəb instrumental (laborator) avadanlıq; eksperimental, sərbəst və şərti-sərbəst nümunələr; mürəkkəb eksperimental hərəkətlərin aparılması; müstəsna olaraq ekspert müəssisələri üçün

ölçətan olan məlumatlar bazasından olan məlumatlar (daktiloskopik qeydiyyat haqqında məlumatlar, DNT məlumatlar bazası və s.) tələb olunmadığı hallarda diaqnostik və diaqnostik-təsnifat xarakterli məsələlərin, həmçinin eyniləşdirmə-təsnifat məsələlərinin həlli üçün;

- qeyri-kriminalistik xarakter daşıyan məsələlərin həlli üçün (müəssisənin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin, istifadə olunan vergitutma sisteminin və s. tədqiqi).

14. CPM-in uyğun fəsilərinə istər ibtidai istintaq, istərsə də məhkəmə baxışı mərhələlərində mütəxəssisin dindirilməsi prosedurunun tənzimləyən normaların əlavə edilməsi yolu ilə CPM-ə mütəxəssisin dindirilməsi kimi prosessual (istintaq) hərəkətinin daxil edilməsi zəruriliyinin əsaslandırılması.

15. CPM-ə ekspertin və mütəxəssisin dindirilməsi kimi yeni maddənin əlavə edilməsi:

Əlavə maddə. Ekspert və mütəxəssisin dindirilməsi

1) Ekspert və ya mütəxəssis aşağıdakı məqsədlərlə dindirilir:

- ekspert və ya mütəxəssis rəyi ilə bağlı olan və əlavə tədqiqatlar tələb etməyən iş üçün əhəmiyyət kəsb edən məsələlərin aydınlaşdırılması;

- ekspert, mütəxəssis tərəfindən tətbiq olunan metodların və istifadə olunan terminlərin dəqiqləşdirilməsi;

- rəyin tərkib hissəsi olmayan, lakin məhkəməyədək icraat prosesində ekspert və ya mütəxəssisin iştirakı ilə bağlı olan digər faktlar və hallar barədə informasiyanın alınması;

- ekspert və ya mütəxəssisin ixtisasının (səlahiyyətinin) aydınlaşdırılması.

2) Ekspert və ya mütəxəssisin dindirilməsi bu Məcəllə ilə müəyyən olunan qaydalar üzrə aparılır.

3) Rəy verməmişdən əvvəl ekspert və ya mütəxəssisin dindirilməsi qadağandır.

4) Mütəxəssis şahid qismində dindirilə bilməz, çünki onun özünün prosessual statusu vardır. Eyni zamanda mütəxəssisin dindirilməsi şahidin dindirilməsi qaydaları üzrə keçirilə bilər.

16. Cinayət mühakimə icraatında mütəxəssisin prosessual vəziyyətinin təsbiti və mütəxəssisə prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin mümkünlüyünün təmini, həmçinin

mütəxəssisin bilə-bilə yalan rəyin və ya yalan ifadələrin verilməsinə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinin mümkünlüyünün təmini məqsədilə şəxsin mütəxəssis qismində təyini haqqında qərarın çıxarılması zəruri hesab edilməlidir. Bu məqsədlə CPM-ə aşağıdakı məzmunlu müddəaların əlavə edilməsi məqsədəuyğundur: "Mütəxəssisdən rəyin və ya ifadənin alınmasının zəruri olduğunu hesab edərək müstəntiq şəxsin mütəxəssis qismində təyini haqqında qərar çıxarır və bu qərarla göstərir: mütəxəssisin cəlb edilməsinin əsasları; mütəxəssisin adı, soyadı, onun iş yeri, fəaliyyət növü, ixtisası, iş təcrübəsi; mütəxəssis qarşısında qoyulan suallar; mütəxəssisin sərəncamına təqdim edilən materiallar".

Prosessual sənədlərin blankları dairəsinə "Mütəxəssisin təyini haqqında Qərar" blankının əlavə edilməsi zəruri hesab edilməlidir.

Mütəxəssis qismində cəlb edilməsi nəzərdə tutulan şəxsin səlahiyyətinin müəyyən edilməsi bir sıra komponentlər nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir: onun xüsusi biliklərə malik olduğunun təyini; onun professional mühüm keyfiyyət və bacarıqlarının üzə çıxarılması; şəxsin konkret fəaliyyət növünə hazır olduğunun müəyyən edilməsi.

Tədqiqatın elmi yeniliyi onunla şərtlənir ki, yeni qəbul edilmiş Cinayət-Prosessual Məcəllədə mütəxəssisin anlayışı, hüquqi statusu, fəaliyyət istiqamətləri, prosesə cəlb edilməsinin qaydası və şərtləri ilə bağlı ətraflı və zəruri araşdırmalar aparılmışdır.

Bunlardan əlavə olaraq mütəxəssisin fəaliyyəti ilə bağlı irəli sürülən və müdafiəyə çıxarılan müddəalar yeni qanun qəbul edildikdən sonra qanundakı boşluqların aradan qaldırılması və xarici ölkələrin bu sahədəki təcrübəsinin ümumiləşdirilməsi baxımından müqayisəli təhlilinə həsr edilmiş ilk kompleks xarakterli tədqiqat işidir.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Dissertasiya tədqiqatının nəzəri və praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, tədqiqat gedində irəli sürülən elmi müddəalar, tədqiqatın əsas nəticələri cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərdən istifadə problemlərinin sonrakı elmi tədqiqı üçün faydalı olacaqdır. Dissertasiyanın müddəaları cinayət-prosessual hüquq və kriminalistika kursu üzrə tədris prosesində (mühazirələrin, dər

vəsaitlərinin və digər elmi-metodiki ədəbiyyatın hazırlanması zamanı), həmçinin hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşlarının professional ixtisas səviyyələrinin artırılması zamanı tədris materialı kimi istifadə oluna bilər. Aparılmış tədqiqatın nəticələri xüsusi biliyə malik şəxslərin fəaliyyətini tənzimləyən cinayət-prosessual qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi məqsədilə qanunyaradıcılığı prosesində istifadə edilə bilərlər. B.Y.Txakumaçev “mütəxəssisin” istintaq hərəkətlərində iştiraka cəlb edilməsinin məqsədləri və ümumi prinsipləri nəzərə alınmaqla, praktiki fəaliyyətdə müstəntiqlərin rəhbər tutmalı olduqları iki prinsipi müəyyən edir: zərurilik prinsipi və praktiki məqsədəuyğunluq prinsipi (189, s.10).⁶

İşin praktiki əhəmiyyəti tədqiqatın nəticələrinin cinayət-prosessual hüquqda mütəxəssis institutunun nəzəri problemlərinin sonrakı tədqiqi gedişində; mütəxəssisin cinayət işləri üzrə icraatda iştiraka cəlb edilməsi zamanı hüquqtəbqi praktikada; mütəxəssisin prosesual statusu və cinayət mühakimə icraatının müxtəlif mərhələlərində onun iştirakını tənzimləyən qanunvericilik normalarının təkmilləşdirilməsinə istiqamətlənmiş hüquqyaradıcılığı fəaliyyətində; ali məktəblərin hüquq fakültələrində “Cinayət-prosessual hüquq” və “Kriminalistika” üzrə xüsusi kursların aparılması zamanı tədris prosesində istifadə edilməsi ilə şərtlənir.

Tədqiqatın normativ əsası qismində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, sovet dövründə və hazırda qüvvədə olan cinayət-prosessual qanunvericilik, xüsusi biliklərdən istifadə ilə bağlı ayrı-ayrı məsələləri tənzimləyən qanunlar, digər normativ-hüquqi aktlar, Konstitusiya Məhkəməsinin, Ali Məhkəmənin qərarları, həmçinin RF, Ukrayna, Qazaxıstan, ABŞ, Fransa, Almaniya və digər xarici ölkələrin cinayət-prosessual məəcəllələri, məhkəmə-istintaq təcrübəsi çıxış etmişdir.

Tədqiqatın nəzəri əsasını fəlsəfə, idrak nəzəriyyəsi, cinayət-prosessual hüquq, kriminalistika, məhkəmə ekspertizası və digər

⁶ Тхакумачев Б.Ю. Тактико-организационные особенности участия специалиста при производстве следственных действий. Автореф. дис.л.ю.н. Налчик, 2005. с.10

sahələr üzrə fundamental və monoqrafik tədqiqatlar, dissertasiya işləri, tədqiqat probleminə aid olan milli və xarici ədəbiyyatda öz əksini tapan materiallar təhlil edilərək öyrənilmiş və yaradıcı şəkildə istifadə edilmişdir. Xüsusi halda dissertasiya tədqiqatı gedişində C.Mövsumov, M.Cəfərquliyev, F.Cavadov, F.Abbasova, C.Süleymanov, M.Qəfərov, H.Qurbanov, A.Rüstəmzadə, N.Əliyev, K.Səlimov, Ş.Kərimov, F. Xəlilov V. Maxov, R. Belkin, E. Selina, T. Averyanova, E. Rossinskaya, L.Lazareva və digərlərinin fundamental əsərlərindən istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələrinin aprobasiyası və tətbiqi dissertasiyanın materiallarının ümumrespublika və beynəlxalq elmi-praktiki konfranslarda, tədris-praktiki seminarlarda, dəyirmi masalarda müzakirə edilməsi, elmi məqalələrin nəşr edilməsi, tədqiqat nəticələrinin və işin əsas müddələrinin tədris prosesinə və hüquqtətbiqi praktikaya tətbiqi formalarında həyata keçirilmişdir.

Tədqiqat işinin quruluşu: Dissertasiya işi girişdən (4-24 səhifə), səkkiz yarımfəsili əhatə edən üç fəsildən (25-171 səhifə), nəticədən (172-181 səhifə), istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından (182-201 səhifə), bütövlükdə isə 201 səhifədən (265316 işarədən) ibarətdir.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təkilatın adı. Dissertasiya işi Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzində yerinə yetirilmişdir.

DİSSERTASIYANIN ƏSAS MƏZMUNU

Giriş hissədə mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi, tədqiqatın obyektı və predmeti, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, tədqiqat metodları, müdafiəyə çıxarılan əsas müddəalar, tədqiqatın elmi yeniliyi, tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti, tədqiqatın aprobeasiyası və tətbiqi, dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı, dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi qeyd olunmaqla dissertasiyanın işarə ilə ümumi həcmi göstərilmişdir.

Birinci fəsil **“Cinayət prosesində xüsusi biliklərin anlayışı, formaları, xüsusi biliklərin daşıyıcısı kimi mütəxəssis prosesual fiqurunun yaranması və inkişafı”** adlanır. Bu fəsildə üç paragraf üzrə tədqiqat aparılıb.

Birinci paragraf **“Cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərin daşıyıcısı kimi mütəxəssis institutunun yaranması və inkişafı”** adlanır.

Bu paragraf, cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərin daşıyıcısı kimi mütəxəssis institutunun yaranması və inkişafından bəhs edir. Burada xüsusi biliklər institutunun təşəkkülü uzun və mürəkkəb yol keçmişdir. Qanunvericiliyin modernləşdirilməsi prosesi, elmlərin inkişafı və təkmilləşdirilməsinin fasiləsiz gedişi bu instituta əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Belə bir vəziyyət xüsusi biliklər institutunun yaranması və formalaşması xüsusiyyətlərini tədqiq edən xeyli sayda alimlərin diqqətinin cəlb etmişdir. Tarixi aspektlərin nəzərdən keçirilməsi bu institutun normalarının tətbiqi praktikasının əsasında duran qanunauyğunluqları analiz etməyə imkan verir. Qeyd olunan qanunauyğunluqların öyrənilməsi təkcə nəzərdən keçirilən hüquq institutunun keçmiş və müasir vəziyyətini analiz etməyə deyil, həm də onun sonrakı inkişafının əsas meyillərini üzə çıxarmağa imkan verir.

Xüsusi biliklərin daşıyıcısı kimi mütəxəssis institutunun yeri və rolu 2000-ci ildə qəbul edilən və qüvvəyə minən Azərbaycan Respublikasının yeni CPM-in “bölməsinin X fəslində cinayət prosesində iştirak edən digər şəxslər” adı altında CPM-in 96-cı maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Cinayət prosesində istintaqa və

məhkəməyə kömək etmək üçün zəruri texniki digər bilik və düşüncəyə malik olan şəxs ibtidai istintaqda və məhkəmədə mütəxəssis qismində çıxış edə bilər. Mütəxəssis ekspertdən fərqli olaraq ekspert tədqiqatı aparmır, onun prosessual funksiyası istintaqa texniki köməklik göstərməkdir.

Cinayət prosesində, onun ayrı-ayrı mərhələlərində xüsusi biliklər qədim dövrlərdən istifadə olunmağa başlanmış, xüsusi biliklərdən istifadə haqqında ilk qeydlər insan sivilizasiyasının inkişafının erkən dövrlərinə təsadüf etmişdir. Bu paraqrafta bir neçə ölkələrin qanunvericiliyində mütəxəssisin mövqeyi və alimlərin əsərlərinə istinadlar edilmiş, müqayisəli təhlillər aparılmış və təkliflər verilmişdir.

Mütəxəssis kimi fiqurun prosessual təşəkkülünün analizinə yekun vuraraq qeyd edə bilərik ki, cinayət mühakimə icraatının bu iştirakçısının meydana gəlməsi bir sıra obyektiv səbəblərdən irəli gəlmişdir. Təbii ki, cinayət mühakimə icraatında mütəxəssis fiqurunun meydana gəlməsinə elmin, texnikanın və insanların həyat fəaliyyətinin digər sahələrinin inkişafı təsir göstərmişdir. Tam əminliklə deyə bilərik ki, mütəxəssisin bugünkü vəziyyəti, mövcud olan statusu, bu şəxsə dair irəli sürülən tələblər və mövcud reallıqlar nəzərə alınmaqla inkişaf etməsini tələb edən hələ də ilkin mərhələdir.

Birinci fəslin ikinci paraqrafı **“Cinayət prosesində xüsusi biliklərin anlayışı, əlamətləri və formaları”** adlanır.

Bu paraqrafta əsasən cinayətkarlıqla mübarizə üzrə hüquq-mühafizə orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərindən istifadə, istintaq təcrübəsinin ən yeni elmi, texniki metodların və vasitələrin tətbiqi ilə üzvi surətdə bağlılığı və qaydası öyrənilir.

Cinayət mühakimə icraatında elmi metodları və texniki vasitələri tətbiq edən əsas subyektlər qismində isə xüsusi biliyə malik olan şəxslər, xüsusən də mütəxəssislər çıxış edirlər.

Mütəxəssisin hüquqi statusu, hüququ və vəzifələri mütəxəssisin çağırılması və dindirilməsi qaydası CPM ilə tənzimlənir. Mütəxəssisin rəyi tam, obyektiv və ədalətli olmalıdır. Çünki sonda məhkəmə cəza təyin edərkən daxili inamı, vicdanı və qanunun tələblərinə əsaslanmalıdır.

Müasir reallıqda cinayətlərin açılması və istintaqında uğur bir çox cəhətdən müxtəlif insan fəaliyyəti sahələrindən bilikli şəxslərin bilik, bacarıq və vərdislərindən maksimal tam və vaxtında istifadə edilməsindən asılıdır.

Cinayət mühakimə icraatı nəzəriyyəsi və təcrübəsində xüsusi biliklərdən istifadə sahəsində bir-biri ilə qarşılıqlı bağlı olan bir sıra problemlər mövcuddur. Onların sırasında “xüsusi biliklər” kateqoriyasının, onların əlamətlərinin və cinayət prosesində tətbiqinin əsas formalarının müəyyən edilməsi xüsusi olaraq qeyd edilməlidir.

Cinayət-prosessual qanunvericilikdə xüsusi biliklərə malik olan şəxslərin cinayət mühakimə icraatının ayrı-ayrı mərhələlərində iştirakı, xüsusi biliklərin daşıyıcısı olan ekspertlərin və mütəxəssislərin statusu ilə bağlı prosesual əsaslar və meyarlar nəzərdə tutulsa da CPM-də “xüsusi biliklərin” anlayışı təsbit olunmamışdır. Normativ mənbələrdə xüsusi biliklərin anlayışı qeyd olunmur, bundan başqa qanunvericilik terminologiyasında da vahidlik müşahidə olunmur. Yalnız nəzəri ədəbiyyatlarda xüsusi biliklərə anlayış verilir.

Birinci fəslin üçüncü paragrafı “Cinayət mühakimə icraatında mütəxəssisin anlayışı, rolu və istintaq hərəkətlərində onun iştirakının əsas prinsipləri” adlanır.

Bu paragrafda əsasən mütəxəssisin anlayışı mahiyyəti, rolu ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməsində iştirakının əsasları qaydası və prinsipləri araşdırılmışdır.

Cinayət işlərinin istintaqında və məhkəmə baxışında mütəxəssisin iştirakının mühüm əhəmiyyəti vardır.

Cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində hüquq-mühafizə orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərindən istifadə edilməsi, istintaq təcrübəsinə ən yeni elmi-texniki metodların və vasitələrin tətbiqi ilə üzvi surətdə bağlıdır.

Müasir dövrdə elmi və texniki nailiyyətlərin cinayət prosesində rolu durmadan artır. Bu nailiyyətləri cinayət mühakimə icraatında tətbiq edən əsas subyektlər qismində mütəxəssislər o, cümlədən mütəxəssis-kriminalistlər çıxış edirlər.

Mütəxəssis-xüsusi biliklərə malik olan, cinayət-prosessual qanunla müəyyən edilmiş hallarda əşyaların və sənədlərin aşkar edilməsinə, möhkəmləndirilməsinə, götürülməsinə, qablaşdırılmasına, cinayət işinin materiallarının tədqiqində texniki vasitələrin tətbiq edilməsinə kömək etmək üçün istintaqa və məhkəməyə cəlb edilmiş şəxsdir.

Mütəxəssisin təhqiqatçının, müstətiqin, prokurorunun və məhkəmənin çağırışına gəlməkdən yayınmaq, cinayət işi üzrə icraatda mütəxəssis qismində iştirakı ilə əlaqədar ona məlum olan ibtidai istintaqın məlumatlarını, əgər o, bu barədə əvvəlcədən xəbərdar edilmişsə, yaymaq hüququ yoxdur.

İbtidai istintaqın məlumatlarını yaydığına görə mütəxəssis Cinayət Məcəlləsinin 300-cü maddəsinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyır.

Mütəxəssisin araşdırmanın sonunda gəldiyi fikri tərəflərin mütəxəssisin qarşısına qoyduğu suallar üzrə yazılı şəkildə təqdim olunan mülahizəsidir.

Dissertasiya işinin ikinci fəslı "Azərbaycanın və xarici ölkələrin cinayət prosesində mütəxəssisin prosesual statusu və onun təkmilləşdirilməsinin əsas istiqamətləri" adlanır ki, bu da öz növbəsində iki paraqraftan ibarətdir.

İkinci fəslin birinci paraqrafı "Azərbaycan Respublikasının cinayət prosesində mütəxəssisin prosesual statusu və onun təkmilləşdirilməsinin əsas istiqamətləri" adlanır.

Bu paraqrafta əsasən baş vermiş cinayətlərin istintaqının tez, hərtərəfli və obyektiv araşdırılmasında, maddi sübutların aşkar edilməsi, götürülməsi və rəsmiləşdirilməsində, onların ilkin baxış və müayinəsinin həyata keçirilməsində, cinayətkarın tapılaraq ifşa olunmasında məhkəmə araşdırmalarında, məhkəmə qərarlarının obyektivliyinin təminində elm, texnika, incəsənət və sair sahədə xüsusi biliklərə malik olan şəxslər kateqoriyasına aid edilən mütəxəssislərin peşəkar fəaliyyətinin rolu və əhəmiyyəti barədə ətraflı məlumat verilir.

Məhkəmə-istintaq təcrübəsi son illərdə cinayət izlərinin, digər maddi sübutların aşkar edilməsi, qeydə alınması və götürülməsi, ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin (hadisə yerinə baxış, istintaq

eksperimenti, axtarış və s.) keçirilməsi zamanı mütəxəssislərin getdikcə daha geniş miqyasda cəlb edilməsinin, onların xüsusi biliklərindən istifadə hallarının əhəmiyyətli dərəcədə artdığını göstərir.

CPM-də mütəxəssis institutu və cinayət prosesində xüsusi biliklərdən istifadə qaydasına aid olan normalar yeni forma və məzmun almış və əvvəlki cinayət prosessual qanunvericiliklə müqayisədə ciddi dəyişiklik edilmiş və daha da təkmilləşdirilmişdir.

Mütəxəssisin prosessual statusunu müəyyən etməyə imkan verən əsas əlamətlər qismində aşağıdakıları qeyd etmək olar:

1) Qeyri-hüquqi xarakter daşıyan və iş üçün əhəmiyyət kəsb edən halların müəyyən edilməsi üçün zəruri olan elm, mədəniyyət, incəsənət, texnika, sənət sahəsində xüsusi biliklərin olması;

2) peşə və ya hərəkət təcrübəsindən irəli gələn xüsusi biliklərin tətbiqi üzrə vərdişlərin və bacarıqların olması;

3) cinayətlərin istintaqında və məhkəmə baxışında iştirak üçün cinayət mühakimə icraatı həyata keçirən şəxs tərəfindən cəlb edilmə;

4) müstəqillik və işin nəticələrində maraqlı olmaması;

5) ədalət mühakimə icraatının digər iştirakçılarından təşkilati, funksional və hüquqi baxımdan ayrılması və s.

Cinayət-prosessual qanunvericilikdə mütəxəssisin prosessual statusu ilə bağlı qeyd olunan və digər dəyişikliklər, sözsüz ki, əhəmiyyətlidir, onlar məhkəmə-istintaq təcrübəsinin tələbatlarından irəli gələrək cinayət mühakimə icraatında xüsusi biliklərdən istifadə hüquqlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirmişdir.

İkinci fəslin ikinci paragrafı "Xarici ölkələrin cinayət prosesində mütəxəssisin prosessual statusu"ndan bəhs edir. Onların bir neçəsi barədə ətraflı məlumat verək.

Rusiya Federasiyasının CPM-in 58.1-ci maddəsinə uyğun olaraq mütəxəssis predmetlərin və sənədlərin aşkar edilməsi, təsbiti və götürülməsində, cinayət işi materiallarının tədqiqində texniki vasitələrin tətbiqində, ekspert qarşısında sualların qoyulmasında və prosessual hərəkətlərdə iştiraka cəlb edilən xüsusi biliklərə malik olan şəxsdir.

Qazaxıstan Respublikasının CPM-in 80-1-ci maddəsinə görə, cinayət işi üzrə icraatda iştirak etmək üçün mütəxəssis qismində işin

həllində maraqlı olmayan, səlahiyyətlərinə daxil olan məsələlər üzrə cinayət prosesi iştirakçılarına izah etmək, həmçinin elmi texniki vasitələri tətbiq etmək yolu ilə sübutların toplanması, tədqiqi və qiymətləndirilməsində kömək göstərmək üçün zəruri xüsusi biliyə malik olan şəxs çıxış edir.

Fransa Respublikasının CPM-in 60 və 77.1-ci maddələrinə görə əgər təhqiqat mərhələsində texniki və ya elmi tədqiqatların təxirə salınmadan aparılması zərurəti yaranarsa məhkəmə və istintaqçılar mütəxəssisləri prosesə cəlb edə bilərlər.

Almaniyanın CPM-in 85-ci maddəsində qeyd edilir ki, cinayət işinin istintaqı mərhələsində bilikli şəxslərin cəlb edilməsinə yol verilir.

Belarus Respublikasının CPM-in 62-ci maddəsi mütəxəssisi istintaq və digər prosesual hərəkətlərin icraatında kömək göstərmək üçün cinayət prosesini aparan orqan tərəfindən cəlb edilən, elm, texnika, incəsənət, sənət və digər fəaliyyət sahələrində xüsusi biliyə malik olmaqla cinayət işinin nəticələrində maraqlı olmayan şəxs kimi müəyyən edir.

Ukrayna Respublikasının CPM-in 71-ci maddəsi mütəxəssisi, texniki və digər vasitələrin tətbiqi bacarıqlarının və xüsusi biliklərə malik olmaqla uyğun xüsusi biliklər və vərdişlər tələb olunan məsələlər üzrə məhkəməyədək olan istintaqda və məhkəmədə məsləhətlər verə bilən iştirakçı kimi müəyyən edir.

Dissertasiya işinin üçüncü fəslə **“Cinayət mühakimə icraatının müxtəlif mərhələlərində mütəxəssisin iştirakının təşkilatı, taktiki və prosesual xüsusiyyətləri”** adlanır. Bu fəsil üç paragrafdan ibarətdir ki, bunun da birinci paragrafı **“Cinayət işlərinin başlanması mərhələsində mütəxəssisin iştirakının prosesual əsasları və qaydaları”** adlanır.

Cinayət işi törədilmiş və ya hazırlanan cinayət haqqında ilkin məlumatın daxil olması faktının tədqiqatçı, müstəntiq və ya prokuror tərəfindən rəsmi olaraq qeydiyyatı alındıqdan sonra başlanır.

Mütəxəssisin cinayət prosesində iştirak etməsi ilə əlaqədar həm qanunvericiliyin mövqeyi, xarici ölkələrin təcrübə və həm də hüquqşünas alimlərimizin mövqeləri tərəfindən müqayisəli şəkildə təhlil edilib.

Qanunvericilikdə cinayət işinin başlanması üçün səbəblərin və əsasların mövcud olduğu qeyd olunur.

Bu zaman səbəblər olaraq törədilmiş və ya hazırlanan cinayət haqqında fiziki şəxs tərəfindən verilən ərizə, vəzifəli şəxsin və media subyektlərinin məlumatları, yaxud bu məlumatların təhqiqatçı, müstəntiq və ya prokuror tərəfindən bilavasitə aşkar edilməsi çıxış edir.

Cinayət işin başlamağa səbəbləri əks etdirən qaydalar isə CPM-in müvafiq maddəsində öz əksini tapıb. Cinayət barədə şifahi ərizənin qəbulu, təqsirini boynuna almaqla könüllü gəlmə, tutulma, şəxslərə hüquq və vəzifələrinin izah etmə protokolları faktı təsdiq edən sübut növü kimi istifadə oluna bilər.

Dissertasiya işinin üçüncü fəslinin ikinci paragrafı **“Cinayət işlərinin ibtidai istintaqında, ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərində mütəxəssisin iştirakının, müstəntiqlə qarşılıqlı əlaqəli fəaliyyətinin taktiki-prosessual xüsusiyyətləri”** adlanır. Bu paraqrafda cinayət prosesinin müstəqil mərhələsi olan ibtidai istintaqın gedişində cinayət işinin bütün halları araşdırılır, təqsirləndirilən şəxsi həm ifşa edən, həm də ona bəraət qazandıran və ya onun vəziyyətini yüngülləşdirən faktlar obyektiv, hərəkətli və tam həcmdə dəqiq tədqiq edilir ki, bununla da məhkəmə tərəfindən obyektiv həqiqətin müəyyən edilməsinə şərait yaradılır.

İbtidai istintaq müstəntiq, təhqiqatçı və prokuror tərəfindən yerinə yetirilən, cinayətlərin tez bir zamanda açılmasına, cinayəti törətməkdə təqsiri olan şəxslərin aşkara çıxarılaraq ifşa edilməsinə, cinayətin baş verməsinə kömək etmiş səbəblərin və şəraitlərin üzə çıxarılmasına istiqamətlənən prosessual fəaliyyətdir.

İbtidai istintaqın qarşısında duran vəzifələrin uğurlu həlli isə digərləri ilə yanaşı, bu prosese mütəxəssislərin cəlb edilməsindən, onların bilik və bacarıqlarından optimal və effektiv istifadədən də xeyli dərəcədə asılıdır. Belə ki, CPM-in 96.4.5-ci maddəsinə əsasən, mütəxəssisin vəzifələri sırasında istintaq və ya digər prosessual hərəkətləri həyata keçirən şəxsə kömək məqsədi ilə sənədlərin və əşyaların aşkar edilməsi, möhkəmləndirilməsi, götürülməsi, texniki vasitələrdən və kompyuter proqramlarından istifadə edilməsi, iş materiallarının tədqiq edilməsi, ekspert qarşısında sualların

qoyulması üçün öz bacarığından və biliyindən istifadə edərək, cinayət prosesini həyata keçirən şəxsə, orqana və məhkəmə iclasında iştirak edən cinayət prosesi tərəflərinə peşəsinə aid sualları və hərəkətləri izah etmək də göstərilmişdir.

Üçüncü fəslin üçüncü paragrafı **“Cinayət işlərinin məhkəmə baxışı mərhələsində mütəxəssisin iştirakının təşkilati-prosessual aspektləri”** adlanır.

Məlum olduğu kimi məhkəmə baxışı cinayət prosesinin əsas və başlıca mərhələlərindən biridir. Məhz cinayət prosesinin bu mərhələsində ittiham və müdafiə tərəflərinin iştirakı ilə cinayət işlərinə baxılır və cinayət işləri üzrə yekun qərar çıxarılır.

İbtidai araşdırma prosesində əldə edilmiş sübutlar məhkəmə istintaqında tədqiq edilir, cinayət işinin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən faktlar və hallar tam, hərtərəfli və obyektiv araşdırılır. Buna görə də məhkəmə istintaqı təkcə məhkəmə baxışının deyil, həm də ədalət mühakimə icraatının ən mühüm mərhələsi qismində çıxış etdiyini qeyd edə bilərik.

Yuxarıda qeyd olunan hallar baxımdan bir sıra hallarda məhkəmə istintaqı prosesinə mütəxəssis-kriminalistikin cəlb edilməsinə zərurət yaranır.

Cinayət mühakimə icraatının digər mərhələlərində olduğu kimi bu mərhələdə də xüsusi biliklər institutu mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Nəticə hissəsində tədqiqatda nəzəri mülahizələr ümümləşdirilmiş və mütəxəssisin fəaliyyəti ilə bağlı bəzi normalara təkliflər sistemləşdirilmiş şəkildə təqdim edilmişdir.

**Dissertasiyanın mövzusu üzrə müəllifin aşağıdakı
elmi əsərləri nəşr olunmuşdur:**

1. Південноукраїнський правничий часопис. Науковий журнал. Процесуальний Статус Спеціаліста, Залученого Для Участі В Кримінальному Процесі. ст, 113-117.

2. Cinayət mühakimə icraatında mütəxəssisin prosessual statusunun bəzi elmi nəzəri və prosessual aspektləri. "Məhkəmə ekspertizası, kriminalistika və kriminologiyanın aktual məsələləri", Bakı 2017. səh. 139-150

3. Xarici ölkələrin cinayət prosesində mütəxəssisin prosessual statusuna dair bəzi fikirlər. Polis Akademiyası IV Elmi Praktiki Konfrans "Regional cinayətkarlığın kriminoloji tədqiqatın aktual problemləri" Bakı 2017. səh. 242-253.

4. Cinayət prosesində xüsusi biliklərin anlayışı, əlamətləri, formaları və onların səciyyəvi xüsusiyyətləri. Qanun 2018. Elmi hüquq jurnalı səh. 118-128

5. İstintaq hərəkətlərinin keçirilməsində mütəxəssisin iştirakının bəzi taktiki, təşkilati və prosessual aspektləri. "Azərbaycan Hava Yolları" Qapalı Səhmdar cəmiyyəti. Milli Aviasiya Akademiyası. Bakı - 2019. səh. 88-93.

6. Cinayət mühakimə icraatında mütəxəssisin yeri, rolu və ona qarşı irili sürülən tələblər. Bakı Dövlət Universiteti. BDU-nun Hüquq fakültəsinin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş "Azərbaycan Respublikasının Beynəlxalq cəmiyyətə inteqrasiyası və hüquqi dövlət tendensiyaları mövzusunda" Beynəlxalq Elmi Konfrans. Bakı, 14.12.2018, səh. 368-372

7. Cinayət prosesində mütəxəssisin anlayışı, rolu və istintaq hərəkətlərində onun iştirakının əsas prinsipləri "Azərbaycan Hava yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti. Milli Aviasiya Akademiyası Bakı, 2018. səh. 99-105

8. Cinayət prosesində iştiraka cəlb edilən mütəxəssisin prosessual statusu. Polis Akademiyasının Elmi Xəbərləri. Elmi hüquq jurnalı. Bakı, 2018. səh. 116-124

9. Procedural status of a specialist in criminal procedure legislation of the Republic of Azerbaijan and compositive analysis

with some foreign countries. Proceeding of International scientific and practical conference. Global Science Prospects and Innovations 2023. səh. 764-771.2260.

10. Mikayılov A.S. (2003) Innovations in the Criminal Procedure of the Republic of Azerbaijan: Prospects for the Implementation of Modern Methods and Technologies in the Work of Specialists. Futurity Economics&Law. 3(4),190-208

11. Mütəxəssisin ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərində iştirakının təşkilati, taktiki və prosessual aspektləri. Polis Akademiyasının Elmi Xəbərləri. Elmi hüquq jurnalı. Bakı 2025. səh. 99-108

14:00 Dissertasiyanın müdafiəsi 30.01 2026-cı il tarixində, saat
göstərən ED 2.45. Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: Bakı şəhəri, Mərdəkan pr. 30.

Dissertasiya işi ilə Milli Aviasiya Akademiyasının
kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Dissertasiya və avtoreferatın elektron versiyaları Milli Aviasiya
Akademiyasının rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat 26.12 2025-ci il tarixində zəruri ünvanlara
göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 22.12.2025-ci il tarixdə
Kağızın formatı: A5 (210 x 148 mm)
Həcm: 45932 işarə
Tiraj: 100 ədəd